

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับคดีผู้บริโภคร ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551¹

ชนกร จันทโคตร²

จากการศึกษาเกี่ยวกับมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับคดีผู้บริโภคตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจและผู้บริโภค เพราะเหตุที่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ขาดความรู้ความเข้าใจในสภาพสินค้า การตรวจสอบคุณภาพสินค้า การเข้าทำสัญญา รวมถึงไม่มีอำนาจต่อรองในการทำสัญญาต่อผู้ประกอบการ เมื่อมีกรณีที่เกิดปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นจึงต้องถูกบังคับให้เป็นไปตามสัญญาที่ตนไม่มีอำนาจต่อรองนั้น เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงได้มีการบัญญัติกฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภคมากขึ้นเพื่อให้เอื้อต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้บริโภคในขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการธุรกิจให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและบริการของตนให้ดียิ่งขึ้น

แต่จากการศึกษาพระราชบัญญัติวิธีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ก็ยังคงมีปัญหาดังกล่าวทำให้พระราชบัญญัตินี้ไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของตราพระราชบัญญัตินี้ นั่นก็คือ

ปัญหาดังกล่าวเกี่ยวกับนิยามของคำว่าคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งได้ให้ความหมายนิยามของคำว่า “คดีผู้บริโภค” หมายถึงคดีแพ่งระหว่างผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคตามมาตรา 19 กับผู้ประกอบการซึ่งพิพาทกันเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ตามกฎหมายอันเนื่องมาจากการบริโภคสินค้าและบริการ ฯลฯ

ซึ่งปัญหาของการจำกัดนิยามคำว่าคดีผู้บริโภค เช่นนี้ทำให้การพิจารณาคดีผู้บริโภคในศาลไม่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการตราพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค 2551 กล่าวคือทำให้คดีแพ่งส่วนใหญ่ที่มีการฟ้องเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลมักกลายเป็นคดีผู้บริโภคเสียส่วนมาก ส่งผลให้คดีแพ่งแทบทุกคดีกลายเป็นคดีผู้บริโภคเสียทั้งสิ้น เมื่อมีปัญหาปริมาณคดีผู้บริโภคที่มีเป็นจำนวนมากด้วยเหตุที่ทุกคดีนิยามตรงกับคำว่าคดีผู้บริโภคเสียทั้งหมด ทำให้ศาลไม่มีโอกาสได้ใช้บทบาทในเชิงการไต่สวนคดีเพื่อสืบหาข้อเท็จจริง ทั้งคดีความยังถูกกำหนดโดยเร่งรัดส่งผลถึงดุลพินิจในการพิจารณาของผู้พิพากษาเองทำให้มีประสิทธิผลลดลง

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่องปัญหากฎหมายเกี่ยวกับคดีผู้บริโภคตาม พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คนพร จิตต์จรูญเกียรติ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนทิชา ภักดีคง และรองศาสตราจารย์ ดร.พันธ์เทพ วิฑิตอนันต์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ปัญหาที่สองหลักความผูกพันคำพิพากษามาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร 2551 ที่บัญญัติว่าถ้าภายหลังที่ได้มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีผู้บริโภครแล้ว ปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันเป็นคดีผู้บริโภครอีกโดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกับคดีก่อนและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานแต่ก็มีปัญหาว่าขอบเขตสำหรับแนวความคิดว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างเดียวกันหรือไม่ เนื่องจาก ในคดีแรกอาจมีความบกพร่องในการค้นหาพยานหลักฐาน คดีแรกอาจถึงที่สุดเพียงแก่การพิจารณาในชั้นต้น หรือกรณีที่การพิจารณาคดีไม่มีการต่อสู้กันอย่างเต็มที่ในคดีก่อน โดยการประนีประนอมยอมความ หรือการพิจารณาโดยขาดนัด ปัญหาก็คืออำนาจในการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาเอง ผู้พิพากษาแต่ละคนก็มีดุลพินิจที่แตกต่างกัน ทำให้อาจมีดุลพินิจต่างกันไปรวมถึงกรณีที่คู่ความตกลงทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันได้ หรือในกรณีที่มีการพิจารณาฝ่ายเดียว ศาลก็อาจใช้ดุลพินิจให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนได้ เพราะไม่มีกฎหมายห้ามไว้นั่นเอง

ปัญหาที่สามของกฎหมาย คือปัญหาในส่วนค่าเสียหายเชิงลงโทษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร 2551 มาตรา 42 ซึ่งมีปัญหาไม่มีความแน่นอนชัดเจนว่าจะมีการคิดคำนวณความเสียหายที่เกิดขึ้นมีเกณฑ์การพิจารณาอย่างไร โดยที่ความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ.2551 มุ่งคุ้มครองผู้บริโภครเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม และความเท่าเทียมกัน ซึ่งหากผู้บริโภครได้รับความเสียหายต่อการอุปโภค บริโภคสินค้าของผู้ประกอบธุรกิจ ก็สมควรได้รับความชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นจริง โดยที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภครนั้นก็ได้อำนาจศาลในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษได้นอกเหนือไปจากค่าชดเชยจากความเสียหายที่แท้จริง แต่การกำหนดค่าเสียหายดังกล่าวมานั้นมาตรา 42 กำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงได้ตามที่เห็นสมควร โดยที่ไม่มีความชัดเจนเพียงพอว่าค่าเสียหายนั้นควรเป็นจำนวนเท่าใด ซึ่งอาจสร้างความสับสนในแต่ละคดีตามแต่ดุลพินิจของผู้พิพากษาแต่ละคน และค่าเสียหายดังกล่าวนี้อาจมากหรือน้อยจนไม่เหมาะสมกับความเสียหาย รวมถึงไม่เพียงพอที่จะปรามมิให้ผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำอีก

ประเด็นปัญหาที่สี่ ปัญหาเรื่องหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 44 ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคร พ.ศ. 2551 เป็นปัญหาเกี่ยวกับการเรียกให้หุ้นส่วน ผู้ถือหุ้นหรือบุคคลที่มีอำนาจควบคุมการดำเนินงานของนิติบุคคลหรือผู้รับมอบทรัพย์สินจากนิติบุคคลดังกล่าวเข้ามาเป็นจำเลยร่วม หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉล หลอกลวงผู้บริโภคร หรือมีการชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง ให้ศาลมีอำนาจพิพากษาให้บุคคลเช่นว่านั้นร่วมรับผิดชอบในหนี้ที่นิติบุคคลมีต่อผู้บริโภครได้ด้วยแต่ต้องประกอบทางกฎหมายของ มาตรา 44 ขาด

หลักเกณฑ์ซึ่งเป็นเกณฑ์ตรวจสอบทรัพย์สินนิติบุคคลไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง เพราะสำหรับผู้บริโภคแล้วนั้น ไม่ใช่เรื่องง่ายเลยที่ผู้บริโภคทั่วไปจะรับรู้ถึงสถานะทางการเงินของผู้ประกอบธุรกิจและพิสูจน์ให้ศาลเห็นได้ว่าผู้ประกอบธุรกิจซึ่งเป็นนิติบุคคลนั้นไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชำระหนี้ตามฟ้อง ซึ่งเป็นปัญหาเรื่องของภาระการพิสูจน์ของผู้บริโภคที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในการใช้หลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคล ซึ่งกว่าที่ผู้บริโภคจะทราบว่านิติบุคคลนั้นไม่มีทรัพย์สินเพียงพอชำระหนี้ก็อาจทราบเมื่อต้องมีการบังคับคดีซึ่งผ่านช่วงเวลาแห่งการพิจารณาคดีไปเสียแล้ว

จากการศึกษาค้นคว้ามาตรการทางกฎหมายตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ผู้ศึกษาพบว่ามิข้อเสนอแนะ คือ

1. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับนิยามของคำว่าคดีผู้บริโภคตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ผู้ค้นคว้าเห็นว่าควรมีการแก้ไขนิยาม คำว่า “คดีผู้บริโภค” ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ.2551 โดยกำหนดให้เฉพาะแต่คดีที่ผู้บริโภคเป็นผู้ฟ้องคดีต่อผู้ประกอบธุรกิจเท่านั้นเป็นคดีผู้บริโภค

2. ปัญหาหลักความผูกพันคำพิพากษามาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค 2551 ซึ่งผู้ค้นคว้ามีข้อเสนอแนะว่า ควรจำกัดประเภทของคดีในการที่จะให้ดุลพินิจ ศาลในคดีหลังอาจมีคำสั่งให้ถือว่าข้อเท็จจริงในประเด็นเดียวกันนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานเฉพาะแต่คดีผู้บริโภค ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือในคดีที่มีผู้เสียหายเป็นจำนวนมากจากเหตุการณ์เดียวกัน รวมถึงจำกัดอำนาจศาลในคดีหลังในการใช้ดุลพินิจด้วยว่า ไม่ว่ากรณีเป็นเช่นไร ก็ห้ามมิให้ศาลในคดีหลังถือข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อน หากคดีก่อนนั้นเป็นการพิจารณาคดีโดยขาดนัดพิจารณาหรือกรณีที่คดีก่อน ศาลมีคำพิพากษาตามสัญญาประนีประนอมยอมความ

3. ปัญหาในส่วนค่าเสียหายเชิงลงโทษตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค 2551 มาตรา 42 ซึ่งไม่มีความแน่นอนชัดเจนว่าจะมีการคิดคำนวณความเสียหายเชิงลงโทษโดยมีเกณฑ์การพิจารณาอย่างไร ซึ่งผู้ค้นคว้ามีข้อเสนอแนะว่าเพื่อให้เกิดความแน่นอนชัดเจนถึงอัตราโทษที่ผู้กระทำความผิดจะได้รับ และทำให้เหมาะสมสำหรับระดับการระมัดระวังไว้และทำให้เกิดการป้องปรามการละเมิดกฎหมายในระดับที่เหมาะสมที่สุด ผู้ค้นคว้าจึงเห็นว่าควรกำหนดให้ศาล มีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบธุรกิจจ่ายค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้อีกเท่าหนึ่งของจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงโดยไม่เปิดโอกาสให้ศาลได้ใช้ดุลพินิจ

4. ปัญหาเรื่องหลักการไม่คำนึงถึงความเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 44 เรื่องบุคคลที่อาจเรียกให้รับผิดชอบได้ตามมาตรา 44 ซึ่งกฎหมายประสงค์จะเรียกให้สมาชิกนิติบุคคลร่วมรับผิดชอบในความรับผิดชอบของนิติบุคคลกรณีที่เกิดที่ผู้ประกอบธุรกิจซึ่งถูกฟ้องเป็นนิติบุคคล หากข้อเท็จจริงปรากฏว่านิติบุคคลดังกล่าวถูกจัดตั้งขึ้นหรือ

ดำเนินการโดยไม่สุจริต หรือมีพฤติการณ์ฉ้อฉลหลอกลวงผู้บริโภค หรือมีการชักย้ายถ่ายเททรัพย์สินของนิติบุคคลไปเป็นประโยชน์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง โดยการแก้ไขบทมาตรา 44 ให้กำหนดข้อสันนิษฐานตามกฎหมายเกี่ยวกับกรณีที่ถือว่า ทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้อง โดยเพิ่มข้อสันนิษฐานตามกฎหมายว่า “ที่เรียกว่าทรัพย์สินของนิติบุคคลมีไม่เพียงพอต่อการชำระหนี้ตามฟ้องหมายความว่า กรณีที่นิติบุคคลนั้นมีหนี้สินล้นพ้นตัว หรือบแสดงฐานะการเงินของนิติบุคคลนั้นมีส่วนกำไรสุทธิน้อยกว่าหนี้ตามฟ้อง ให้สันนิษฐานว่านิติบุคคลนั้นไม่มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการชำระหนี้”

เอกสารอ้างอิง

เอื้อน ขุนแก้ว, คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครพาณิชย์ จำกัด, 2559.

สิริลักษณ์ คล้ายสำเนียง. ผลผูกพันคำพิพากษาของศาล. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์การพัฒนากฎหมายว่าด้วยการกำหนดค่าเสียหายในเชิงลงโทษ มาใช้ในประเทศไทย, สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, 2553.

สมชาย ภูเขาชีวะ. ปัญหาและข้อขัดข้องในการเจาะม่านนิติบุคคล: วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2557.